

23 *Оглоблин О.* Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали / За ред. *Л. Винара*.— Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995.— XLVII, 419 с.

24 *Л.В. [Винар Л.]* Бібліотеки і архівні фонди УТГ // *Український історик*.— 1998.— №1/4.— С. 353.

25 Діяльність Історичної секції УВАН у США: 1994–1995 // *Український історик*.— 1995.— №1/4.— С. 367.

26 Докл. про історіографію проблеми див.: *Палієнко М.Г.* Українські архівні центри за кордоном: історіографічний аспект проблеми // *Вісник Київсь-*

кого національного університету. Історія.— К., 2001.— Вип. 54.— С. 42–46.

27 Докл. про історію створення та діяльність українських архівів у США та Канаді див.: *Палієнко М.Г.* Українські архівні осередки в Північній Америці // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики.— Чис. 6(7): У 2-х ч.— К., 2001.— Ч. 2.— С. 253–265.

28 *Wynar Lubomyr R.* Preservation of the Cultural Heritage.— Р. 82.

29 *Вісник Державного комітету архівів України*.— 2001.— Вип. 1(5).— С. 83.

Грина Матяш

РОЛЬ «COLLOQUIA JERZY SKOWRONEK DEDICATA» У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА АРХІВІСТІВ

31 травня – 1 червня 2002 року в мальовничій місцевості Попово під Варшавою відбулися чергові Скворонківські читання («Colloquia Jerzy Skowronek dedicata») — VIII Міжнародна конференція архівів країн Центральної і Східної Європи. Започатковані в середині 1990-х років, зустрічі архівістів у Польщі на початку ХХІ століття стали вже традиційними й посіли помітне місце в розвитку міжнародного співробітництва.

Цикл конференцій архівів Центральної і Східної Європи, ініційованих керівником архівної служби Польщі, архівістом зі світовим ім'ям проф. Єжи Скворонек, розпочався 28 вересня — 1 жовтня 1995 року зустріччю в м. Стара Вєсь, присвяченою колишнім робітничим і комуністичним партіям, припинення діяльності яких після краху соціалістичної системи і СРСР поставило серйозні проблеми перед архівною спільнотою. Організували й провели першу конференцію Генеральна дирекція державних архівів Польщі та Архів нових актів у Варшаві за підтримки Міжнародної ради архівів, Фонду ім. Стефана Баторія, Польського комітету наукових досліджень та Європейського центру Варшавського університету. В обговоренні актуальних проблем архівістики взяли участь 28 польських архівістів та 26 представників архівів 13 країн: Болгарії, Естонії, Литви, Латвії, Румунії, Франції та ін. Україну представляли директор ЦДАГО України, доктор історичних наук Р.Я. Пиріг, який виступив з доповіддю «Архіви Компартії України: проблеми інтеграції в систему державної архівної служби» та директор Держархіву Кримської області Л.В. Гурбова, що висвітлила деякі питання розсекречування документів колишніх партійних архівів. Обговорення визначених програ-

мою 15 доповідей і 32 наукових повідомлень засвідчило, що конференція стала «первою столь широкомасштабной экспертизой архивов бывших коммунистических партий во всех европейских странах бывшего коммунистического лагеря (за исключением бывшей ГДР, Венгрии, Хорватии, Новой Югославии и Албании)»¹. Відтак викристалізувалося нагальне завдання: забезпечення збереженості архівної спадщини партійних організацій, найшвидша інтеграція цих документальних комплексів до національних та світового архівних ресурсів, створення повноцінних умов доступу до цієї інформації з науковою і суспільною метою. Важливим кроком в інтеграції зусиль архівних служб європейських країн було рішення конференції щодо створення першого міжнародного архівного довідника про архіви колишніх комуністичних партій в країнах Центральної і Східної Європи, розроблення міжнародного стандарту описання архівних фондів колишніх компартій, систематичного проведення міжнародних конференцій і тематичних семінарів у такому форматі.

Підтвердженням дєвості рішень і намірів організаторів та учасників конференції стало проведення наступної зустрічі 28–30 червня 1996 р. в м. Пулаві, присвяченої питанням впливу на становище архівів політичних і суспільних змін. Обговорення проблем показало, що архівне законодавство в центрально— та східноєвропейських країнах великою мірою відповідає принципам і механізмам управління архівами в Європі. Було також підтримано ідею систематичності проведення конференцій. Отже, зібрання поступово набували періодичності.

Після передчасної трагічної смерті Генерального директора державних архівів Польщі, проф. Єжи Скворонек на знак визнання його

заслуг від 1997 року міжнародні зустрічі архівістів стали носити його ім'я — «Colloquia Jerzy Skowronek dedicata». Відтоді щорічно Скворонківські читання збирають представників архівних установ країн Центральної і Східної Європи для обміну досвідом у розв'язанні спільних актуальних проблем архівного будівництва: «Спільна архівна спадщина країн і народів Центральної і Східної Європи» (22–24 жовтня 1997 р., Голявіце), «Архіви і приватні архівні матеріали в країнах Центральної і Східної Європи» (8–10 жовтня 1998 р., Варшава–Мондралін), «Використання архівних матеріалів з точки зору закону і практики країн Центральної і Східної Європи» (15–16 жовтня 1999 р., Мондралін), «Архіви колишніх міжнародних організацій країн Центральної і Східної Європи» (13–14 жовтня 2000 р., Варшава), «Архіви в новому столітті. Стратегічні питання автоматизації архівів» (28–29 вересня 2001 р., Варшава).

В них активно беруть участь українські архівісти. Зокрема, з доповідями на читаннях виступали Орест Мацюк («Фонди Державного історичного архіву у Львові як частина спільної архівної спадщини країн Центральної і Східної Європи», 1997) Володимир Лозницький («Взаємини приватних і державних архівів в Україні», 1998), Георгій Папакін («Використання документів з історії інших держав і народів в українських архівах», 1997; «Історія, сучасний стан і перспективи використання документів приватних колекцій в архівах релігійних конфесій державної і недержавної частини НАФ України», 1998; «Доступ до історичних документів у наукових та генеалогічних цілях; юридичні аспекти і досвід України», 1999), Петро Слободянюк («Документи релігійних конфесій як складова НАФ», 1998), Ольга Бажан та Борис Іваненко («Доступ до документів колишніх компартійних архівів (на прикладі ЦДАГО України)», 1999), Геннадій Боряк («Архіви в інтернеті. Актуальні питання представлення інформації про архівні ресурси», 2001), Ірина Матяш («Сучасні проблеми підготовки кадрів для архівних установ України», 2001).

Позитивним результатом такої участі була не лише репрезентація досвіду архівних установ України, а й поглиблення міжнародних зв'язків (у тому числі українсько-польських) на ниві архівістики.

Так, керівники Товариства польських архівістів Владислав Стемпіак та Збігнев Пуштула взяли участь у роботі III з'їзду Спільки архівістів України (Київ, 4 лютого 1999 р.), заступник директора державних архівів Поль-

щі Анжей Бернат виступив з ґрунтовною доповіддю про проблеми комп'ютеризації польських архівів на Міжнародній науковій конференції у Києві «Архіви — складова інформаційних ресурсів суспільства» (17–18 жовтня 2001 р.). Поглиблюються українсько-польські контакти й у галузі підготовки кадрів для архівних установ та видавничій справі, розробляються спільні взаємовигідні проекти.

Конференції стали постійною формою спілкування і співробітництва архівістів всіх держав Центральної і Східної Європи. Все активніше до участі в цих міжнародних зібраннях залучаються Австрія, Туреччина, Італія, Великобританія, Ізраїль, Німеччина, Китай. Авторитет читань засвідчує й те, що в їх організації беруть участь, крім Генеральної дирекції архівів Польщі, Спільки архівістів Польщі та Польського комітету наукових досліджень й міжнародні організації — Міжнародна рада архівів, Рада Європи, Архів відкритого суспільства Центральноєвропейського університету в Будапешті, Європейська мережа культурної спадщини та ін. Незаперечно не лише наукові результати таких конференцій (розвиток архівної науки, публікації у спеціальних виданнях інших країн, видання матеріалів окремими науковими збірниками), а й практичні (встановлення творчих контактів між архівістами різних країн, розроблення спільних проектів тощо). Зустрічі у Польщі дали старт конкретним міжнародним проектам: довідник «Спільна архівна спадщина країн і народів Центральної і Східної Європи», база даних «Створення сучасного науково-довідкового апарата до архівного фонду Ради Економічної Взаємодопомоги», участь у програмі ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Виправданий інтерес своїм теоретичним рівнем і практичною спрямованістю у світі викликають збірники матеріалів цих конференцій.

На читаннях-2002 у рамках загальної теми «Роль архівів у інформаційному суспільстві», згідно з резолюцією минулорічного зібрання, на обговорення було висунуто три проблеми: роль архівів у державному управлінні, сучасні тенденції в архівній освіті, гуманістична сутність архівів. Утім тематика доповідей, представлених учасниками читань, та питання, обговорювані під час живих дискусій, дещо розширили коло попередньо окресленої проблематики. Доповідачі й диспутанти висловилися за нагальну необхідність розв'язання питання щодо зберігання електронних документів, удосконалення співпраці держави й фізичних осіб щодо експертизи й обліку приватних архівів, констатували наявність невирішеної проблеми грошової

оцінки унікальних архівних документів, відзначили важливість підвищення суспільного рейтингу професії архівіста.

Надійним партнером в організації міжнародної зустрічі архівістів для Генеральної дирекції державних архівів Польщі стали Комітет з наукових досліджень та Європейська мережа культурної спадщини. Оргкомітет конференції на чолі з Генеральним директором архівів Польщі проф. Дарією Наленч зумів створити сприятливі умови для плідного наукового спілкування, забезпечивши учасників необхідними матеріалами, синхронним перекладом доповідей, доступом до мережі Інтернет, демонстраційними засобами. Цінним було й те, що учасники зібрання отримали текст програми і доповідей електронною поштою ще до приїзду на терени Польщі. З текстами доповідей можна було також безпосередньо ознайомитися на веб-сайті Генеральної дирекції державних архівів Польщі або отримати їх у роздрукованому вигляді. А збірник матеріалів Скворонківських читань 2001 року «The strategic in problems of the automatization of archives. Papers of the International Conference Archiw. Papers of the International Conference Archiw. September 28-29, 2001/ Edited by Ewa Rosowska» (Warsawa, 2002) допоміг скласти уявлення про тяглість нагальних проблем архівного будівництва і ознайомитися з попередніми працями окремих учасників конференції. Робочими мовами зустрічі традиційно залишилися англійська та російська мови.

Крім господарів, у роботі конференції взяли участь 24 представники 17 країн (загалом 41 учасник із 18 країн): Польщі (17), Великобританії (1), Литви (1), Угорщини (1), Ізраїлю (1), Німеччини (1), Російської Федерації (2), Словенії (1), Хорватії (1), Македонії (1), Сербії (1), Боснії та Герцеговини (3), України (3), Білорусі (2), Латвії (2), Естонії (1), Словаччини (1), Югославії (1). За якісним складом представництво характеризувалася участю заступників керівників архівних служб (Україна, Литва), працівників органів управління архівною справою (Російська Федерація, Білорусь), директорів і віце-директорів національних архівів (Ізраїль, Угорщина, Литва, Білорусь та ін.), директорів та співробітників галузевих науково-дослідних інститутів (Україна, Російська Федерація), викладачів вищих навчальних закладів (Великобританія, Німеччина, Україна, Польща), директорів та співробітників архівів (Латвія, Словаччина, Македонія та ін.). Про досвід України в контексті окресленої тематики доповідали заступник Голови Державного комітету архівів України, доктор історичних наук Геннадій Боряк, ди-

ректор УНДІАСД, доктор історичних наук Ірина Матяш, доцент Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат історичних наук Наталія Маковська. Неодноразова участь у Скворонківських читаннях частини доповідачів засвідчила, з одного боку, стійкий інтерес країн Центральної і Східної Європи до обміну думками в такому форматі, а з другого — зростання міжнародного авторитету Польщі в галузі архівної справи, закріплення її іміджу як одного зі світових центрів архівістики. В зв'язку з цим, з метою поступу архівної науки та практики видається важливим розширення участі в даних міжнародних конференціях керівництва архівних служб та учених-архівознавців з різних країн.

Відкриваючи конференцію, з вітальним словом до учасників звернулася проф. Дарія Наленч. Пані Генеральний директор висловила задоволення різноплановістю тематики доповідей і побажала учасникам плідної роботи.

Згідно з програмою, практично увесь перший день присвячувався обговоренню проблем управлінських функцій архівів. На ранковій сесії виступили Моніка Андраш-Мрожек з доповіддю «Архіви в структурі державної адміністрації в Польщі», Дайна Клявіня («Архіви та управління документацією в Латвії»), Моше Моссек («Нові перспективи експертизи цінності документів управління Ізраїлю»), Тетяна Мещеріна («Роль архівів у державному управлінні Росії»), Душан Вржина («Значення і роль архівів у Сербії») та ін.

Позатематичним, але досить інформативним і корисним був перший виступ Марії Сливинської, яка висвітлила нові можливості програми Cultivate (Cultural Heritage Applications Network) — Мережа культурної спадщини, спрямованої на підтримку роботи музеїв, бібліотек, архівів, обміну досвідом у галузі збереження культурних цінностей, просвітницької діяльності. Функціонування трьох напрямів програми (для західних країн, для південно-європейських — з 2001 р., для Росії — з 2002 р.) відкрило нові напрями розвитку архівної справи і міжнародного співробітництва в цій галузі, оскільки передбачає передусім рамочні проекти за участю 3-5 країн-партнерів. Активізації такої роботи має прислужитися новий пан-європейський електронний журнал «Cultivate Interactive» (www.cultivate-int.org). Його завдання полягає в тому, щоб забезпечити користувачів максимально повною інформацією про міжнародні програми в галузі збереження світової культурної спадщини (напр. «Культура-2000», «Сократ») та умови і результати розгортання проєктів у

цій царині. Крім того, журнал надає корисні поради в розробленні конкретних міжнародних проектів, допомагає в пошуку партнерів.

Лейтмотивом виступів усіх інших учасників ранкової сесії стала констатація підвищення ролі архівів у державному управлінні й необхідності удосконалення архівного законодавства. Так, Моніка Андраш-Мрожек, проаналізувавши розвиток законотворчої діяльності польських архівістів, інформувала про розроблення нового архівного закону — «Архівні норми», підготовленого з урахуванням сучасних економічних і політичних реалій. Наголошуючи при цьому на комплексності етичного кодексу архівістів, доповідачка висловила думку про те, що майбутнє архівів — у тій функції, яку вони реалізують як установи довіри.

Актуальністю теми відзначався виступ Дайни Клявіні, присвячений ролі архівів у інформаційному суспільстві. Латиська архівістка порушила питання про зміст поняття «управління документацією», розуміючи його як системну сферу управління установи, яка визначає експертизу цінності, контроль за документотворенням і зберіганням документації. Основними проблемами в цьому контексті пані Клявіні вважає такі: а) створення системи документування (централізованої або децентралізованої); б) визначення мети як забезпечення автентичності, достовірності інформації; в) розроблення адекватної терміносистеми; г) включення електронних документів у систему документування. Багатоманіття наявних документних систем, на її думку, породжене відсутністю єдиних норм в управлінні документацією. Доповідачка репрезентувала основні положення розробленого в Латвії на підставі міжнародного стандарту ISO 15 489-2001 «Information and documentation — «Records management». У зв'язку з цим було висловлено й слушну думку щодо необхідності міжнародної зустрічі з розробниками ISO-стандартів.

Роль російських архівів у державному управлінні розглянула Тетяна Мелцеріна, визначивши такі напрями її реалізації: а) надання документів органам управління; б) приймання документів на зберігання; в) здійснення у межах делегованих прав методичного керівництва і контролю за діяльністю відомчих архівів; г) підвищення кваліфікації співробітників цих архівів; д) забезпечення збереженості документів ліквідованих установ і видання довідок з особового складу. Відтак доповідачка зробила висновок про «достойне» місце архівів в системі державних органів і установ.

Невирішених проблем експертизи цінності документів торкнувся директор Національно-

го архіву Ізраїлю Моше Моссек. Відзначаючи, що з 32 тис. метрів документів, прийнятих від установ лише 15 тис. метрів доступні для дослідників, він проаналізував складні аспекти взаємодії архівних установ з приватними власниками документальних колекцій.

Весна Готовина (Словенія) та Мілан Мишович (Словачина) поряд з висвітленням питань архівного законодавства та управлінської діяльності архівів акцентували увагу на реформуванні змісту освіти архівістів. Зокрема наголошувалося, що набуття багатofункціональності професією архівіста потребує післядипломної підготовки, в тому числі комп'ютерної освіти, знання сучасних систем дліводства.

Успіху роботи чи не найскладнішої за темою ранкової сесії сприяли обізнаність і міжнародних архівних проблемах, толерантність і блискуче володіння англійською мовою її спікера — Геннадія Боряка та віртуозне ведення дискусії Дарією Наленч.

Дискутувалися, зокрема, питання застосування міжнародних ISO-стандартів, актуальності прийняття законів про електронну документацію (такий фактично прийнято лише в Італії), можливості вирішення проблеми 30-річної заборони доступу до архівів. Однак в силу складності згаданих проблем учасники конференції не змогли знайти конкретних засобів для їх розв'язання, лише окреслили основні підходи до них. Обговорення цих проблем продовжувалося і в кулуарах, під час товариського спілкування за кавою.

Денна сесія за головуванням Тамари Мазуре з Латвії акумулювала доповіді з новітніх проблем репрезентації інформаційних ресурсів архівів. Відкрите аналітичною доповіддю Геннадія Боряка «Електронні публікації в Інтернеті. Проблеми репрезентації архівних ресурсів», засідання мало високоінформативний, конструктивний характер. В ньому взяли участь Тетяна Седляревич (Вілорусь) з доповіддю про роль системи науково-довідкового апарату державних архівів Республіки Вілорусь в забезпеченні доступу до інформаційних ресурсів архівів; Томіслав Чепулич (Хорватія), який представив новий програмний продукт «Архіс», та Олівера Порубович-Видович (Югославія) з пропозиціями щодо застосування різних критеріїв відбору архівних ресурсів для оцифрування.

Дискусія за доповідями допомогла встановити контурну характеристику методів, які застосовувалися при аналізі документів з метою відбору для оцифрування, та констатувати брак конкретних критеріїв оцінки унікальних документів.

На ранковій сесії другого дня за головуванням Моше Моссека розглядалися актуальні питання підготовки кадрів для архівних установ у різних країнах. Професор Лондонського університету Гелен Форде висвітлила нові тенденції в архівній університетській освіті Великобританії. Вони, на думку доповідачки, полягають у набутті студентами управлінських навиків, розширенні спеціалізації та запровадженні нових предметів. Серед останніх — інформаційні технології (з акцентом на індивідуальні навички) та управління документацією (в тому числі захист документів). Водночас пані Форде констатувала розширення популярності дистанційної освіти та труднощі в фінансуванні післядипломної підготовки.

Детальну характеристику діяльності Архівної школи в Марбурзі, що від 1994 року стала самостійним навчальним закладом світового значення, дав професор Райнер Поллей. Доповідач визначив три основні напрями функціонування школи: навчання, післядипломна освіта та наукова підготовка, наголосивши на тому, що в кожному з них втрачається домінанта історичної науки, все більше актуалізуються практичні підходи. Інтерес учасників читань викликала і тематика курсів післядипломної освіти. Слухачам Архівної школи пропонуються, зокрема курси: «Інформаційні технології в діловодстві та архівах», «Архівне право», «Вступ до архівної термінології», «Історія архівів та розвиток архівної теорії», «Середньовічні і сучасні канцелярії», «Управління людськими ресурсами» та ін.

Не менш цікавим був і детальний аналіз системи підготовки кадрів у Польщі, зроблений професором Люблінського університету імені Марії Кюрі-Скłodовської Кшиштофом Скупеньським. Через відсутність на теренах Польщі спеціального навчального закладу з 1951 року архівна освіта була впроваджена в університетах. Відтоді до кінця 1990-х рр. провідними центрами підготовки кадрів стали університети в Торуні, Гданську, Познані, Любліні, Варшаві, Кракові, Ольштині, Щецині та Катовіцах. Діяльність кожного з них має свою специфіку. Так, архівознавча кафедра в Торуні (загалом їх 11) пропонує студентам курси «Теорія і методика архівної справи», «Методика опрацювання старопольських текстів», «Методика опрацювання актів», «Методика опрацювання спеціальної документації»: (всього 180 навч. год.). До навчальних програм відносяться також курси з «гуманітарної» та «наукової» інформатики, «управління документацією», «інформатологія основ пошуку інформації». Питаннями архівної освіти опікується і Спілка польських архівістів, то-

му вони обговорювалися на Першому з'їзді архівістів Польщі (Перемишль, 1986) і плануються до розгляду на черговому з'їзді в Щецині у вересні 2002 року.

Подібність проблем підготовки архівних кадрів у пострадянському просторі засвідчили доповіді Віри Ларіної «Професійна підготовка архівістів у сучасній Росії» та Наталії Маковської «Моделі та імідж професійної освіти в Україні».

В ході дискусії було встановлено викладацький склад вищих архівних шкіл (приблизно 80% штатних викладачів, 20% запрошених архівістів-практиків), констатовано недостатній соціальний рейтинг професії архівіста, проаналізовано мотиви вибору цієї професії.

Денну сесію як голова відкрив заступник керівника архівної служби Литви Вікторас Домаркас, анонсувавши тему засідання «Гуманістична сутність архівів» і представивши доповідачів. Першу, найширшу за проблематикою, доповідь «Проблема катастроф і гуманістична функція архівів у сучасному світі» репрезентувала Ірина Маташ. Практичні аспекти заголовної проблеми засідання розкрили Матко Ковачевич та Шабан Захирович «Воєнні втрати 1992–1995 рр. Архіви Боснії і Герцоговини», Дана Марія Озолина «Документи персоналу для забезпечення прав людини», Йоланта Незборала «Доступність архівних матеріалів для задоволення правових і соціальних потреб громадян у зв'язку з суспільною функцією архівів» та В'ячеслав Селеменев «Діяльність Національного архіву Республіки Білорусь із забезпечення суспільства ретроспективною інформацією».

На заключному засіданні було підбито підсумки роботи, прийнято ухвалу конференції й визначено тематику наступного засідання в травні 2003 р. Для обговорення наступного року запропоновано проблему стандартів та законодавчого регулювання в галузі архівної справи та особливостей архівної професії. Активність у обговоренні проблем життєдіяльності архівів, однакості прийняття ухвали, перспективи співпраці, що визначилися в ході роботи конференції дозволяють констатувати високий авторитет Сковронківських читань серед європейської архівної спільноти, їх позитивний вплив на поступ архівної справи в світі.

¹ Сковронек Ежи. Отчет о международной конференции «Архивы бывших коммунистических партий в странах Центральной и Восточной Европы» // Сб. материалов международной конференции «Архивы бывших Коммунистических партий в странах Центр. и Вост. Европы» Стара Вес, 28 сентября — 1 октября 1995 г. — Варшава, 1996. — С. III.